

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ВО СКОПЈЕ

Б И Л Т Е Н
НА
УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ВО СКОПЈЕ

Број 1062

Скопје, 1 октомври 2013 година

Издание на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

ПРВИОТ БРОЈ НА БИЛТЕНОТ Е ОБЈАВЕН ВО МАЈ 1957 ГОДИН

Уредник: Томислав БАШЕВСКИ

Лектор: Весна Илиевска-Цветановска

Бр. _____

_5.8. 2013_

Скопје

Предмет: Материјали за Билтенот за објавување на веб-страницата на УКИМ

Согласно член 132, став 5 од Законот за високото образование („Сл. весник на РМ” бр. 35/2008, 103/2008, 26/2009, 83/2009, 115/2010, 17/2011, 51/2011 и 123/2012), на веб-страницата на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје, од бројот 1059 од 15 август 2013 година, ќе се објавуваат рефератите за избор во наставно-научни, научни и соработнички звања, рецензиите за подобност на темата и оспособеноста на кандидатот за вршење научна работа, прегледите на одобрените докторски дисертации, прифатените магистерски и специјалистички теми, рецензиите на учебници и учебни помагала, како и рефератите за доделување на звањето почесен професор и титулата почесен доктор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј”. По објавување на материјалите на веб-страницата, факултетите и институтите за своите потреби, истите треба да ги отпечатаат во материјална форма за да можат да ги достават на членовите на наставно-научниот, односно научниот совет. Поради тоа, потребно е сите материјали што се предвидени за објавување во Билтенот на Универзитетот, благовремено да ги доставувате во **електронска форма**.

Поради усогласеност и униформност на текстовите потребно е материјалите за објавување да се доставуваат како Microsoft Word 2003 документи во кои исклучиво ќе се користи системскиот фонт **Georgia**. Овој фонт содржи богато множество на кирилични (македонски, српски, руски), латинични (со различни видови на наредени знаци), грчки и други знаци. Варијанта на овој фонт со корегирани знаци во италиќ формата за македонските букви ‘**ђ**’, ‘**п**’, ‘**т**’, ‘**џ**’ може да се добие во компјутерскиот центар на УКИМ на барање на факултетот. Исто така, таму може да се добие софтверско решение со кое може да се испрограмира тастатурата на персонален сметач кога работи под Windows XP оперативниот систем при притискање на копчето ‘`’ во македонска поддршка да се добие знакот ‘**ѐ**’, а при притискање на копчето ‘~’ во македонска поддршка да се добие знакот ‘**ѝ**’.

Поради запазување на роковите за објавување на материјалите во Билтенот, но и на веб-страницата, ве молиме, рефератите откако ќе бидат лекторирани, да ја доставите оригиналната верзија (лекторирана со потписите), а електронската верзија да ја доставите на e-mail адресата: t.basevski@ukim.edu.mk (so mali bukvi).

Неблаговремено доставените материјали и оние кои нема да бидат напишани согласно упатството нема да бидат објавени во тој број, туку ќе бидат поместени за објавување во наредниот број од Билтенот, односно откако ќе ја добиеме бараната верзија.

Ви благодариме за соработката.

Со почит,

Проректор

Проф. д-р Коле Василевски

Изготвил:Т.Б.

Одобрил:К.М.

Содржина на Билтен број 1062 од 1 октомври 2013 година

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Улогата на ЕУ и НАТО во решавањето на кризите на Балканот, со посебен осврт на Република Македонија**, од м-р **Трајче Георгиев**, пријавена на Филозофскиот факултет во Скопје.....8-10
2. Рецензија на ракописот **Основи на неklasичните логика**, од авторот д-р **Ана Димишковска**, пријавен на Филозофскиот факултет во Скопје.....11-19
3. Реферат за избор на наставник(во сите наставно-научни звања) за научните области (дисциплини): класична филологија (увод во класична филологија, книгата во антиката), историја на старогрчката книжевност, историја на римската книжевност (античка лирика, античка драма), теорија на книжевноста (античка реторика, античка поетика, византиска реторика) на Филозофскиот факултет во Скопје (**д-р Весна Томовска**).....20-34

МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Машинскиот факултет во Скопје (**Симона Ташевска, Стефан Начевски**).....35

АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на еден соработник – асистент од областа на архитектонските конструкции и енергетската ефикасност на Институтот за високоградба на Архитектонскиот факултет во Скопје (**м-р Александар Петровски**).....36-40

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот факултет во Скопје (**Емил Николовски, Миле Ѓорѓиевски, Леутрине Реџеџи, Љупка Станоевска, Светлана Нечева, Станка Димовска, Кристина Влашковска, Елена Пецевска, Софија Соколовска, Сања Спасова, Стефан Јордев, Љупче Јончески, Александра Митрова, Ивана Колева, Ружица Стојановска, Димитар Јовановски, Ирена Горчевска, Соња Велјаноска, Ирена Васков, Марија Стојчевска, Елена Стоичовска, Бојана Ефтимова, Марија Коцева, Оливија Доневска, Маја Аврамчевска**).....41-42
2. Рецензија на докторската дисертација **Управување со минерални ресурси** изработена од м-р **Даниела Станковска-Младенова**, пријавена на Економскиот факултет во Скопје.43-49

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје (**Александар Тренковски, Никица Стевчева, Дарко Најдоски, Ненад Стојкоски, Лидјана Попчева, Слободан Игњатовиќ, Војкан Миладиновиќ, Софија Ѓорѓева, Изабела Аговска, Александар Тумановски, Ана Петковска, Иво Костовски, Оливера Крстевска, Марија Стојановска, Јелена Максимовиќ, Александра Аргировска, Сашко Ѓорѓиевски, Ана Милошевска, Симона Шишковска, Симон Зафироски, Љупчо Петковски, Дарко Црвенковски, Благојче Атанасоски, Владо Грнчаровски, Славица Блажевска Оџаклиевска, Јелена Јанчевска, Симона Тодоровска**).....50-53

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот институт во Скопје (**Викторија Јанкова, Тања Штерјова, Цвете Јанеска, Александар Серафимовски, Марија Неделковска, Ивана Киркова, Оливера Старделова, Елена Кузмановска, Селма Идризи, Маја Васкова, Душица Ристоска**).....54-55
2. **Исправка** на Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот институт во Скопје (**Марина Станојкова-Арсовски**).....56

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

1. Рецензија на докторската дисертација **Активноста на политичката организација Џемиет во вардарскиот дел на Македонија (1919-1925)** од м-р **Скендер Асани**, пријавена на Институтот за национална историја во Скопје.....57-59

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

1. Рецензија на докторската дисертација **Примена на меѓународните стандарди во заштита на правото на приватност во Република Македонија, со посебен осврт на тајноста на комуникациите** од м-р **Билјана Каровска-Андоновска**, пријавена на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.....60-67

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

1. Реферат за избор во звањето виш научен соработник-вонреден професор на Институтот за национална историја во Скопје (**д-р Сашо Цветковски**).....68-72
2. Реферат за избор во звањето научен соработник-доцент на Институтот за национална историја во Скопје (**д-р Александра Николоска**).....73-79

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот **Брајово писмо**, од авторот **проф. д-р Даниела Димитрова-Радојичиќ**, пријавен на Филозофскиот факултет во Скопје.....80-83

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“

1. Преглед на одобрени теми за изработка на магистерски труд на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, во Скопје (**Марио Јорданов, Сибел Муслиу, Јасна Андреевска, Дафина Андоновска, Хасан Еге**).....84

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на докторска дисертација на Филозофскиот факултет во Скопје (**м-р Весна Хорватовиќ, м-р Јован Манасијевски**).....85
2. Преглед на пријавени теми за изработка на магистерски труд на Филозофскиот факултет во Скопје (**Викторија Андреевска, Димитар Тодески, Бранко Павловски, Билјана Бозароска Павловска, Билјана Мицевска Јосифовска, Тихана Обрадовиќ, Ана Пановска, Горанчо Котески, Михајло Борнаров, Милан Јанакиевиќ, Тоше Трајковски, Иван Гргас, Маја Бучкоска, Раиф Нуредини, Егон Пеликон, Викторија Папарова, Арита Аган, Горан Миленкоски, Мартина Калајдиска, Викторија Стојанова**).....86-87

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на наставник по предметот управувачко сметководство, на Економскиот факултет во Скопје (**д-р Марина Трпеска**).....88-115

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“

1. Рецензија на докторската дисертација **Грешките на морфолошко ниво во албанско-англискиот меѓујазик во средното образование во Р. Македонија – методи и техники за превенција и корекција** изработена од **м-р Афердита Сарачи**, пријавена на Филолошкиот факултет во Скопје.....116-121

ФАКУЛТЕТ ЗА ФИЗИЧКА КУЛТУРА

1. Реферат за избор на наставник во звањето редовен професор по предметот пливање со ватерполо на Факултетот за физичка култура во Скопје (**д-р Наташа Мешковска**).....122-131

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Плурализмот во социјалната заштита на старите лица**, изработена од **м-р Даниел Павловски**, пријавена на Филозофскиот факултет во Скопје.....132-138

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“

1. Реферат за избор на виш лектор по предметот современ англиски јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје (**м-р Билјана Наумоска-Саракинска**).....139-160

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје (**Даниел Јовановски, Анушка Благојевиќ, Драгана Керазовска Маркова, Оливера Геговска, Станче Додевска, Емилија Вељанова, Лидија Групчева, Тања Ашкапова, Анамарија Андреска**).....161

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Влијанието на квалитетот на услугата врз финансиските перформанси на компаниите - емпириско истражување на банкарскиот сектор во Република Македонија**, изработена од **м-р Николина Паламидовска**, пријавена на Економскиот факултет во Скопје.....162-168

ФАКУЛТЕТ ЗА ЗЕМЈОДЕЛСКИ НАУКИ И ХРАНА

1. Реферат за избор на редовен професор во научната област фитопатологија на Факултетот за земјоделски науки и храна во Скопје (**д-р Раде Русевски**).....169-184

МАШИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Развој на методологија за оцена на квалитетот на експерименталните резултати при истражување на физичките појави во процесите на обработка со симнување на материјал**, изработена од **м-р Невен Трајчевски**, пријавена на Машинскиот факултет во Скопје.....185-195

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје (**Јане Јованов, Елена Радојевиќ, Ѓоко Гажоски, Василка Крстева, Мања Николовска, Елена Николова, Александра Османли Тулбевска**).....196

ФАКУЛТЕТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

1. Реферат за избор на еден наставник во сите наставно-научни звања од научната област болести на живината на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје (**д-р Александар Додевски**).....197-254

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на докторската дисертација **Морфолошки карактеристики на краниофацијалниот комплекс кај индивидуи со Turner-ов синдром** од **ас. д-р Цветанка Бајрактарова Мишевска**, пријавена на Стоматолошкиот факултет во Скопје.....255-261

РЕЦЕНЗИЈА

НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА “МОРФОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА КРАНИОФАЦИЈАЛНИОТ КОМПЛЕКС КАЈ ИНДИВИДУИ СО TURNER-ОВ СИНДРОМ“

ОД АС. Д-Р ЦВЕТАНКА БАЈРАКТАРОВА МИШЕВСКА,

ПРИЈАВЕНА НА СТОМАТОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 63 од Законот за високото образование (Сл. весник на РМ бр 35/08, 103/08, 26/09, 115/10, 83/09, 99/09, 115/10, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13) и член 40 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Стоматолошкиот факултет во Скопје во состав на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет во Скопје, на својата 10. редовна седница одржана на 16.9.2013 година, донесе Одлука за формирање Комисија за оцена на докторската дисертација од ас. д-р Цветанка Бајрактарова Мишевска под наслов “**Морфолошки карактеристики на краниофацијалниот комплекс кај индивидуи со Turner-ов синдром**“, во состав: проф. д-р Мирјана Кочова, проф. д-р Владимир Поповски, проф. д-р Лидија Кануркова, проф. д-р Ана Сотировска Ивковска и проф. д-р Јулијана Ѓоргова.

По деталното разгледување и анализа на поднесената докторска дисертација, Комисијата го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација под наслов “**Морфолошки карактеристики на краниофацијалниот комплекс кај индивидуи со Turner-ов синдром**“, поднесена од ас. д-р Цветанка Бајрактарова Мишевска, содржи 127 страници текст, со 22 табели, 22 слики и еден графикон. Структурата на докторската дисертација ја сочинуваат 8 поглавја: Вовед, Преглед на Литература, Цел на Испитувањето, Материјал и метод на работа, Резултати, Дискусија, Заклучоци и Библиографија.

Вовед и преглед на литература

Кандидатката си поставила задача да направи анализа на морфолошките карактеристики на краниофацијалните структури кај индивидуи со Turner-ов синдром.

Во **воведот**, кандидатката детално ги опишува карактеристиките на Turner-овиот синдром, кој е најчест од сите гоносомни хромозомски аберации, и преваленцијата

изнесува 1:2500 женски индивидуи. Се работи за гонадна дисгенеза карактеризирана со низок раст, изостанок на пубертет и стерилитет. Овој синдром е поврзан со бројни морфолошки промени од типот на минорни, па и мајорни малформации како срцеви (коарктација на аортата и аномалии на аортниот лак) и бубрежни аномалии. Пациентките имаат специфично триаглесто лице со специфични максиларни и мандибуларни структури.

Краниофацијалните структури, димензиите на денталните лакови и оклузијата кај овие пациентки се предмет на интерес на антропологијата, ортодонцијата и реконструктивната хирургија. Проучувањето на факторите кои ги регулираат оклузалните и краниофацијалните варијации се од голема важност во базичните истражувања, а имаат и клиничка релевантност во предвидувањето и планирањето на ортодонтскиот третман.

Изнесени се сознанија во врска со половите хумани хромозоми (X и Y) како и други хромозомски абнормалности и нивната улога во лицевата и орофацијалната дисморфологија. Наведено е дека над 150 синдроми имаат клинички манифестации со аномална структура на главата и вратот, а од 3000 генски болести што се каталогизирани од McKusick, над 1000 имаат директни или индиректни ефекти врз краниофацијалното подрачје.

Направен е посебен осврт на лицевата и орофацијалната морфологија кај Turner-овиот синдром. Имало поединечни обиди за радиографска кефалометрија, но тие не се сеопфатни. Авторката презентира бројни студии во кои се анализираат специфични стоматолошки и ортодонтски карактеристики кај Turner-овиот синдром, како што се: должина на забите, должина и промена на обликот на забните корени, хипоплазија на емајлот, високо непце и латерален вкрстен загриз.

Овие податоци укажуваат на заостанат развој на горната вилица во правец напред формирајќи широко, сплеснато лице карактеристично за Turner-овиот синдром. Постојат и карактеристики на оклузионата морфологија кај 45, XO жени.

Следат бројни наводи од литературата со студии кои покажуваат дека гените во човековиот X-хромозом се од голема важност за хармоничниот развој на краниофацијалниот скелет, а воедно и за нормалните оклузални односи и оклузалната морфологија.

Цели

Во овој докторски труд, авторката си ги поставила следниве цели:

1. Анализа на краниофацијалната морфологија
2. Гнатометриска анализа преку:

- a. процена на промените во ширината и должината на денталните лакови

- б. процена на ромените во висината на непцето
- 3. Анализа на денталната морфологија преку:
  - а. процена на мезио-дисталната и буко-лингвалната димензија на забните коронки
  - б. процена на бројот и големината на туберите, и формата на оклузалната површина кај првите молари
- 4. Процена на преваленцијата на малоклузиите
- 5. Процена на скелетната зрелост
- 6. Процена на денталната зрелост
- 7. Процена на влијанието на различните кариотипови врз испитуваните параметри.

Материјал и метод

Испитани се 80 испитаници од женски пол, и тоа: 40 испитаници со Turner-ов синдром на возраст 9,2-18 години и 40 испитаници како контролна група на возраст 9,3-18 години. Пациентите се дијагностицирани на Универзитетската клиника за детски болести во Скопје, со помош на стандардни методи како клинички преглед, биохемиски, ултрасонографски и цитогенетски испитувања, и на Клиниката за ортодонција при Стоматолошкиот клинички центар во Скопје, користејќи ги следниве анализи:

- телерендгенограм на краниофацијалните структури
- ортопантомограм
- рендгенска слика на левата шака
- интраорални фотографии
- гипсени студиски модели

Слични анализи со исклучок на интраорални фотографии и рендгенска слика на шака направени се и кај контролната група.

Авторката дава многу детален опис на сите точки на краниумот, нивните позиции и дистанци користени за испитувањата, како и поедноставен шематски приказ.

Сличен приод има за дефинирањето и начинот на анализа на кранијалниот свод преку аголни и линеарни параметри, кранијалната база преку аголни и линеарни параметри, максиларната база и односи исто така преку аголни и линеарни параметри, мандибуларните односи, аголни и линеарни, максиломандибуларните односи, аголни и линеарни и денталните односи - аголни и линеарни.

Сите овие елементи се одлично детално дефинирани како и шематски се прикажани за полесно разбирање.

Гнатометриската анализа е изведена на студиски гипсени модели добиени со земање отпечатоци од двете вилицы со помош на еластомерна маса-алгинат. Потоа отпечатоците се излеани во гипс и се споени со помош на загриз во восок во состојба на централна оклузија. Мерењата се вршени со двокрак шестар и ортокрст со милиметарска поделба и тридимензионален шестар по Korkhaus. Дадени се повторно детално сите извршени мерења како ширина на денгалните лакови, должина на денгалните лакови по методот на Nance, како и висината на нештето.

Анализата на денгалната морфологија е вршена на студиски гипсени модели преку мерење, анализа и процена на мезио-дисталната и буко-лингвалната димензија на забните коронки и бројот на туберите и формата на оклузалната површина кај првите молари. Мерењата се вршени со помош на ортодонтски шублер. Правени се две мерења во 8 неделен интервал и за анализа е земена средната вредност од двете мерења. За анализа се правени и интраорални фотографии и студиски гипсени модели.

Процената на преваленцијата на малоклузиите е вршена на гипсени студиски модели. Анализирани се малоклузиите во сагитален, трансверзален и вертикален правец.

За процена на скелетната зрелост е користен методот на Tanner-Whitehouse (TW2), преку анализа на левата шака и коренот на дорачниот зглоб. Методот вклучува детална анализа на 20 коски, од кои секоја на рендгенографијата добива одреден број поени. Методот на анализа е и шематски прикажан.

Процената на денгалната старост е вршена по методот на Demirjian, а по процена на минерализацијата на мандибуларните заби во долниот лев квадрант. Развојниот стадиум на секој заб поединечно е вршен на ортопантомографска снимка на забалото. Методот е детално и сликовито прикажан преку табели за отчитување на денгалната зрелост.

Статистичката анализа е вршена преку одредување на просечна вредност, стандардна девијација, минимална и максимална вредност. Разликите помеѓу просечните вредности на независните групи се споредувани преку т-тест за независни примероци. За анализа на групи со мал број примероци користен е Mann-Whitney U Test. Покрај овие методи, користени се уште ANOVA и Tukey's повеќекратен споредбен тест, како и χ^2 -тест.

Обработените податоци се прикажани табеларно и графички.

Резултати

Резултатите се прикажани табеларно и графички.

Најчест кариотип кај испитаниците е 45, XO (65%), потоа мозаицизам (46, XX/45, XO), а на трето место е присуство на изохромозом на долгиот крак на X-хромозомот. Во овој докторат, овие проценти изнесуваат 65%, 27,5% и 7%.

Испитувањата покажуваат дека промените во X-хромозомите кај пациентките со Turner-ов синдром преку различни механизми влијаат на развојните процеси,

придонесувајќи за дисморфогенеза и изменета краниофацијална и дентална морфологија.

Краниофацијалниот комплекс кај нив се карактеризира со редуцирана големина и изменета морфологија, што претставува основна карактеристика на овој синдром и е сигнификантно различен во споредба со контролната група.

Кранијалниот свод и кранијалната база се одликуваат со зголемена проминенција на фронталната коска, намален дијаметар на главата, зголемен агол на кранијалната база и редуција во нејзината должина.

Максилата и мандибулата се со редуцирана должина, ретрогната положба и постериорна ротација во однос на предната кранијална база.

Вертикалните фацијални димензии се значително намалени; исклучок се горната предна лицева висина и тоталната предна лицева висина. Редуцијата на долната предна лицева висина резултира со намалување на нејзината должина, предизвикувајќи нарушување на пропорциите на овој сегмент, со краен ефект – дисхармонија на лицето.

Ширината и должината на денталните лакови се значајно редуцирани. Максиларниот дентален лак е сигнификантно потесен и покус, а мандибуларниот – покус и со нормална ширина. Забележливо е статистички сигнификантно намалување на вредностите на максиларната интерканинска ($p < 0.001$) и интермоларна ширина ($p < 0.05$).

Висината на непцето е нормална; ова е спротивно од неоправданото пласирано мислење во дел од стручната литература дека непцето кај овие индивидуи е високо, што е засновано на визуелна импресија, а не на конкретни истражувања. Не постои разлика во споредба со контролната популација.

Генерално, забните коронки имаат помали мезиодистални и буколингвални димензии. Мезиодисталниот дијаметар е редуциран кај сите заби, освен кај канините, а значајна редуција на буколингвалниот дијаметар е најден само кај поедини заби, во двете вилицы.

Кај пациентките со сите кариотипови, севкупното намалување на мезиодисталниот дијаметар на забите изнесува 6,39%, а на буколингвалниот дијаметар 4,78%. Најголема редуција на мезиодисталната димензија на забите е регистрирана кај првиот премолар во горната вилица и кај првиот молар во долната вилица. Во буколингвален правец, најголема димензионална редуција е забележана кај првиот молар во горната вилица, а кај латералниот инцизив и првиот молар – во долната вилица.

Димензиите на забните коронки кај испитаниците со кариотип мозаицизам и изохромозоми на долгиот крак на X-хромозомот, се помали во споредба со димензиите на забите кај испитаниците со кариотип 45,X, но тие разлики не се статистички значајни.

Оклузалната површина на првите трајни молари е со нарушена морфологија, манифестирана како: отсуство или редуција во големината на дисто-палатиналниот тубер на максиларниот прв молар и дисто-букалниот тубер на мандибуларниот прв молар; промените се подеднакво регистрирани од двете старни на вилиците, двапати почесто во долната отколку во горната вилица.

Карабелиевиот тубер е поретко присутен, со фреквенција која е приближно двапати помала во споредба со контролната група.

Редуцијата во бројот и големината на туберите кај првите трајни молари резултира со промена во формата на оклузалната површина, проследено со губење на вообичаениот облик на фисурниот систем.

Ортодонтските аномалии во сагитален, трансверзален и вертикален правец покажуваат висока процентуална застапеност (95%). Најфреквентни се: дистооклузијата со преваленција 72,5%, збиеноста (77,5%) и длабокиот загриз (62,5%). Мезиоклузијата е најдена кај само 5% од пациентките.

Хронолошката возраст кај пациентките не се совпаѓа со скелетната и денталната возраст. Кај испитаниците со Turner-ов синдром скелетната матурација заостанува (2,2 година) ($p < 0.001$), а денталната матурација е понапредната, што е покажано и во бројни други студии. Средната разлика меѓу хронолошката и денталната возраст изнесува 1 година ($p < 0.001$).

Анализата на испитуваните параметри не покажала значајни разлики меѓу испитаниците со различни кариотипови, што укажува на фактот дека видот на кариотипот нема влијание врз краниофацијалната и денталната морфологија, како и врз интензитетот на скелетната и денталната матурација.

Дискусија

Во овој сегмент, докторантката ги споредува своите наоди со оние од литературата. Има големо совпаѓање на наодите од оваа студија со оние објавени во меѓународни стручни и научни списанија. Прикажани се резултати од бројни студии кои во поголем или помал сооднос одговараат на резултатите добиени со оваа студија.

Резултатите од истражувањата извршени во рамките на оваа докторска дисертација понудија податоци и сознанија за влијанието на отсутниот или структурно изменетиот X-хромозом врз денталните и краниофацијалните структури, структурата на емајлот, големината на забите како и на формата на горната и долната вилица кај индивидуите со Turner-ов синдром. Редукцијата на хромозомскиот генетски материјал кај Turner-овиот синдром резултира со помали краниофацијални димензии. Се смета дека овие карактеристики се резултат на изменета клеточна диференцијација, морфогенеза и раст. Испитувањата во рамките на овој труд ја потврдија тезата дека специфичниот модел на краниофацијална морфологија кај испитаниците со Turner-ов синдром е присутен уште од најраното детство. Добиените наоди на отстапувања кај денталните и скелетните параметри се дел од фенотипската експресија кај Turner-овиот синдром при што не се забележени разлики меѓу различните кариотипови. Придонес на оваа студија е уште една потврда дека високото непце не е карактеристика на Turner-овиот синдром, што влијае на неговата дисморфолошка карта. Исто така, ова е една од ретките студии во која се испитувани оклузалните аномалии.

Конечно, ортодонстскиот третман како и медицинскиот влегуваат во здравствена заштита на девојките со Turner-ов синдром, кои доколку се добро третирани, можат да водат сосема нормален и квалитетен живот.

Заклучоци

Заклучоците се изведени од прикажаните резултати и укажуваат на сите специфични стоматолошки промени кај пациентките со Turner-ов синдром.

Библиографија

Се состои од 135 релевантни референци од домашни и странски автори, главно од понов датум.

ЗАКЛУЧОК

Докторската дисертација со наслов **“Морфолошки карактеристики на краниофацијалниот комплекс кај индивидуи со Turner-ов синдром“** од д-р Цветанка Бајрактарова Мишевска е современа детална студија на морфолошкиот краниофацијален комплекс кај еден од почестите синдроми кај женската популација. Изработена е детално, прецизно и статистички документирано. Резултатите се споредени со современи референци од многубројната библиографија.

Во дисморфолошката дијагностика, анализата на морфолошките отстапувања е од големо значење за прецизна дијагноза и карактеризација на синдромите. Резултатите од овој дисертациски труд се дополнување и заокружување на вкупните медицински сознанија за Turner-овиот синдром, и први од овој вид во Македонија. Овозможуваат подобро и подетално запознавање на специфичните развојни нарушувања во краниофацијалната регија, што е во интерес на поквалитетен третман на децата со овој синдром. Со вакви сознанија се обезбедува познавање на хронолошката, скелетната и денталната возраст кај пациентките со Turner-ов синдром пред започнувањето на ортодонтскиот третман, за добивање на оптимални резултати. Воедно, стекнатите сознанија можат да послужат како база за понатамошни истражувања и изработка на раководства за сеопфатен стоматолошки, а пред се ортодонтски третман кај овие пациенти.

Врз основа на овие заклучоци Рецензентската комисија има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет да ја продолжи процедурата за одбрана на овој докторски труд.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Мирјана Кочова с.р.

Проф. д-р Владимир Поповски с.р.

Проф. д-р Лидија Кануркова с.р.

Проф. д-р Ана Сотировска Ивковска с.р.

Проф. д-р Јулијана Ѓоргова с.р.